

ПОДКАСТИТЕ И ПОПУЛЯРИЗИРАНЕТО НА НАУКАТА В ПРИМЕРИ ОТ СВЕТА И ОТ БЪЛГАРИЯ

Жюстин Томс

Нов български университет, Департамент „Медии и комуникация“
София, ул. „Монтевидео“ 21
e-mail: justine.toms@gmail.com

Резюме: Подкастите – все по-популярни онлайн, с все по-широка публика и утвърждаващ се инструмент за ефективна комуникация на науката. Какъв е генезисът им по света и у нас? Какви са първите, плахи опити за въвеждане на темата за науката в подкастите на български език? И кои са най-популярните изцяло научни подкасти у нас? Кой ги създава и защо? Възможности и бъдеще на подкастите за наука.

Ключови думи: подкасти, популяризация на науката, комуникация на науката, комуникация, веб, podcasts, science communication, science popularization, communication, web.

1 Подкастите – история и развитие

Подкастите, познати също като „онлайн радио“, са сред вече утвърдилите се инструменти в дигиталната реалност, но в последните две години преживяват голям разцвет поради две основни причини – технологичното развитие и все по-достъпните технологии, необходими и за създаване и за потребление, както и пандемията от Covid19, която преформулира времето на много хора и им позволи да имат – и за слушане, и за създаване – ресурс, който не бе наличен преди това.

Думата „подкаст“ идва от „iPod“ и „броудкаст“. Наречени с това име аудио файлове за първи път могат да се слушат в *iTunes* на устройствата *Apple*. Терминът „podcasting“ се споменава за първи път през февруари 2004 г. В статията на Бен Хамърсли от британския всекидневник *The Guardian* [1]. Хамърсли също реферира към подкастите като „аудио-блогове“.

Подкастите могат да бъдат разбрани като „технология, използвана за дистрибуция, получаване, слушане по заявка (*on demand*) на аудио съдържание, създавано от традиционни редактори като радиа, издателства, журналисти, образователни институции, както и съдържание, създавано от независими радио продуценти, артисти, или радио аматьори“, счита Тициано Бонини [2].

Нека разгледаме най-типичните характеристики на подкастите като цяло. Те са асинхронни, дигитално разпространявани, достъпни през мобилно устройство или компютър, споделени през платформи за слушане като *Apple Podcast*, *SoundCloud* или *Spotify*. Подкастите могат да бъдат ежедневни (основно новинарските подкасти), седмични, месечни или такива с неритмично издаване. Продължителността им варира между 4 – 5 минути (характерно за ежедневните), до 15 – 30 минути (по-масово) и дълги формати (над 120 – 180 минути). Обикновено имат от един до трима водещи, които в общия случай са и водещи и куратори на теми, гости и съдържание. Прието е в един епизод да се засягат от една до три теми, да има от един до трима госта.

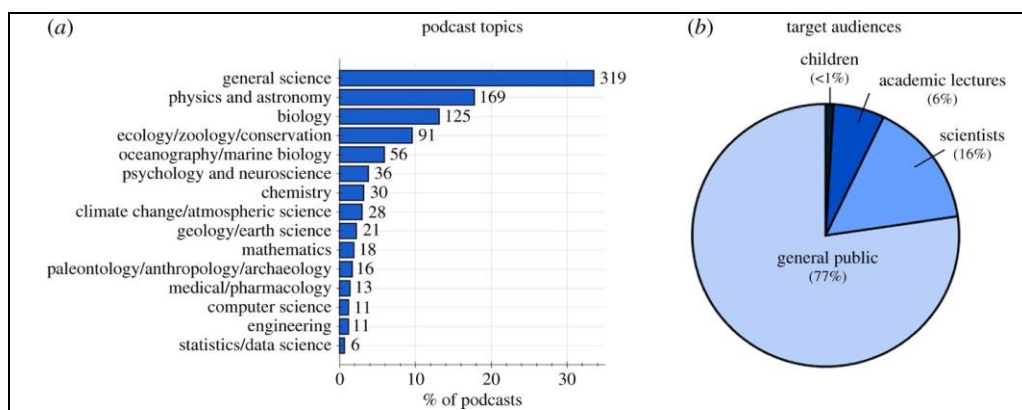
2 Подкастите за наука по света

Сред първите подкасти в световен мащаб са тези, посветени на популяризация на науката. От 2004 година насам те се развиват като силен, онлайн базиран и децентрализиран начин и за комуникация на науката. Проучване на Луиз МакКензи от 2018 година, фокусирано изцяло върху подкастите за наука по света, показва, че от изследваните научни аудио шоута 65% се създават от учени, а 77% таргетират обща публика, [3]. 34% от тези подкасти не са фокусирани върху конкретна научна област, а 62% процента от подкастите за наука са свързани и се създават от конкретна научна организация. Важно е уточнението, че в проучването са изследвани само подкасти, създавани на английски език. Сред научните области, които се застъпват в изследваните подкасти са естествените науки, химия, биология, геология, океанология, климатични промени, палеонтология и математика. Само 6% от изследваните епизоди са били със силно академична насоченост, т.е. към тясно профилирана академична публика. Това показва, че подкастите имат силно значение като инструмент именно за популяризация на науката.

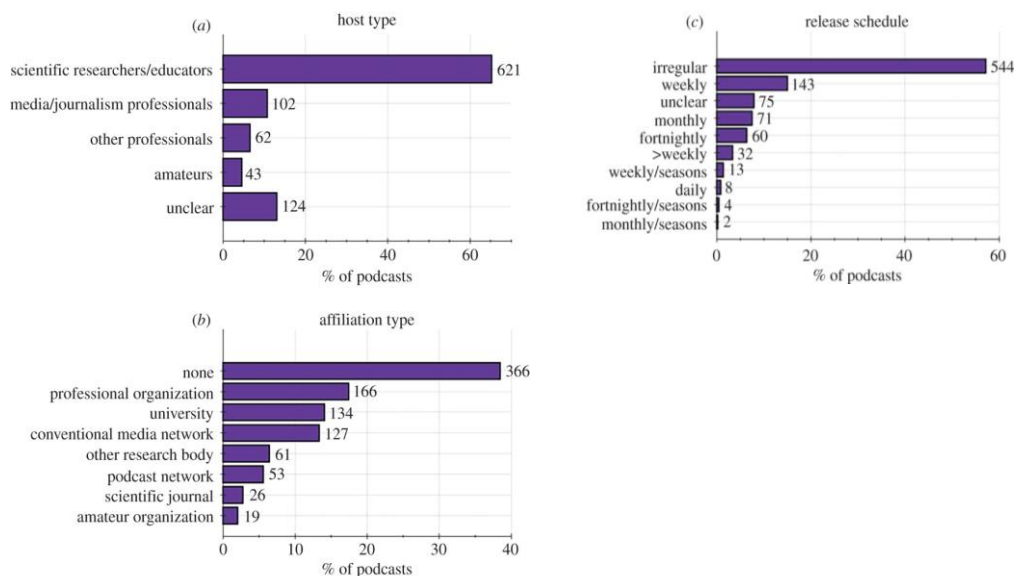
Разпределението по тематични области е дадено на Фиг. 1. От графиката с резултатите е видно, че най-голям е дялът на подкасти с теми обща наука, физика и астрономия, биология, зоология. Като публики – дялът на насочените към обща аудитория епизоди е 77%, докато най-малък е този за деца – под 1%.

Кой и как създават научни подкасти? На Фиг. 2 са представени подробности от проучването на МакКензи [3].

Най-голям е процентът от научни изследователи и преподаватели, създаващи подкасти за наука (64%), следвани от медийни експерти и журналисти (12%), друг тип професионалисти (5%).

Фигура 1. Тематични области и целеви аудитории на подкастите, според МакКензи, [3]

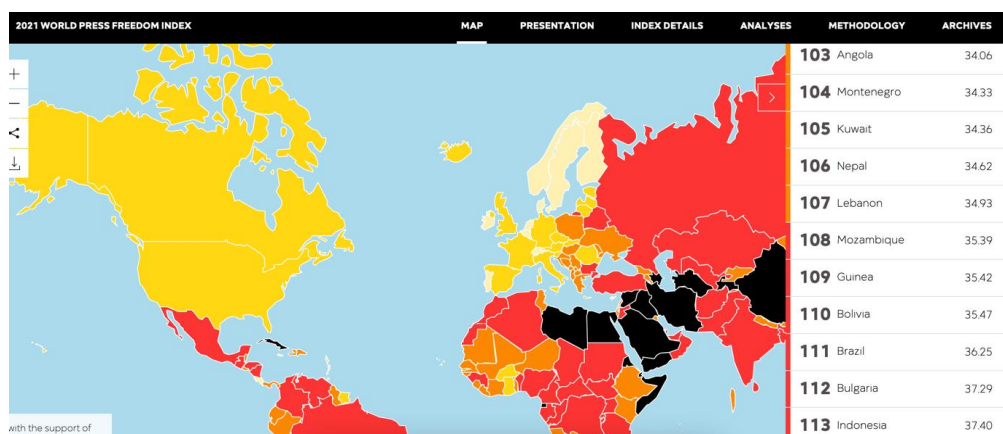
Фигура 2. Водещи, обвързаност и темпо на подкастите за наука, според МакКензи, [3]

Като принадлежност – най-големият брой научни подкасти (близо 40%) не са обвързани пряко с академична организация. На второ място са подкастите, създавани от професионални организации и университети.

Седмичното темпо е най-популярното, но като цяло (близо 60%) научните подкасти не са много редовни или с ясно обозначена периодика и темпо на създаване и публикуване.

3 Подкастите за наука в България

България не изостава от световните тенденции – тук също имаме бум в развитието на подкастите в периода 2020 – 2021 година, както и значителен ръст в потреблението им. Едновременно с това подкастите с фокус върху науката са сред първите много сериозни подкасти на български език и с голяма популярност. Причините за това са различни. От една страна дълбока медийна криза, липса на свобода на словото (към 2021 година България е на 112 място в Индекса за свобода на медиите [4]), ширеща се дезинформация – стартирането на толкова много подкасти у нас е като отговор на това предизвикателство и опит за намиране на баланс именно чрез силата на новите медии. Липсата на интерес от страна на традиционните медии към сериозната наука, особено в контекста на пандемията е също значителен фактор.

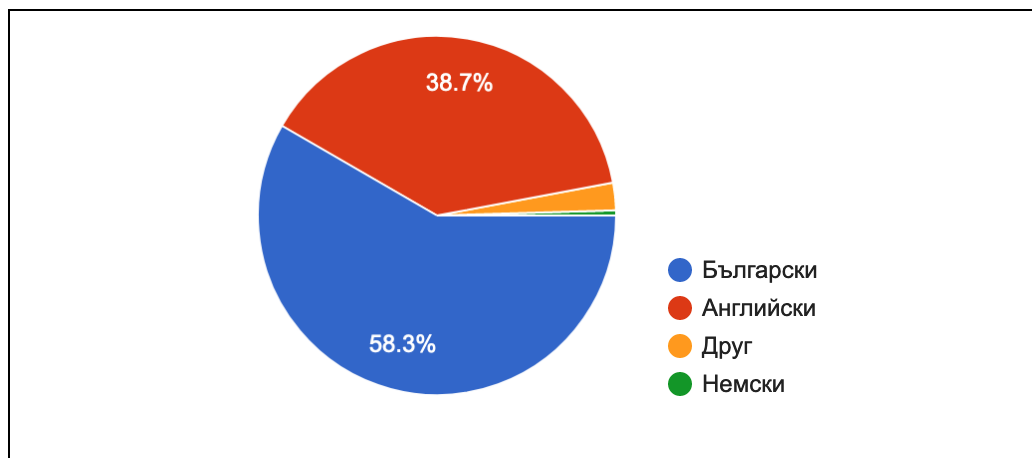
Фиг. 3. Мястото на България в Индекса за свобода на медиите според „Репортери без граници“, 2021 (Reporters without borders, 2021 World Press Freedom Index).

По-долу е представено авторско проучване на издаваните подкасти на български език и нагласите на българските подкаст слушатели, проведено в периода декември 2021 – февруари 2022 година по метода на анкетно допитване, проведено онлайн. Анкетирани са 750 души, от които 45% мъже и 55% жени, на възраст между 18 и 65 години. От тях 85% са слушали поне един път подкаст и 45% слушат редовно (поне 4 пъти в месеца) подкасти.

Над половината от българите предпочитат да слушат аудио съдържание на български език и на второ място на английски език.

На какъв език са повечето подкасти, които следите и слушате?

648 responses

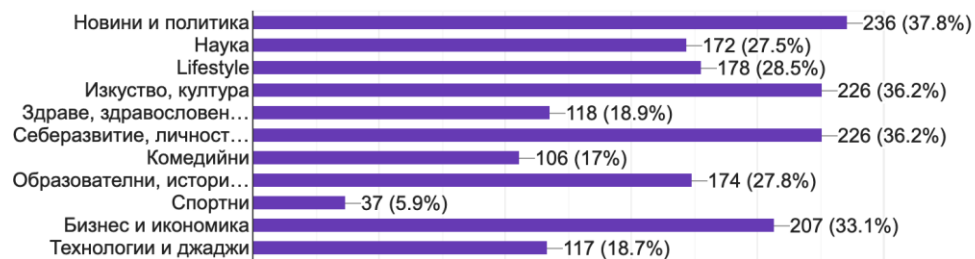
Фигура 4. На какъв език са подкастите, които се слушат в България

Анкетираните сочат, че харесват да слушат подкасти за наука (27.5%), но водещи теми остават новини и политика (37.8%), изкуство и култура и себепознание (и двете теми с равен брой предпочитания, 36.2%), бизнес и икономика (33.1%).

От подкастите на български език кои са жанровете, които предпочитате?

[Copy](#)

625 responses

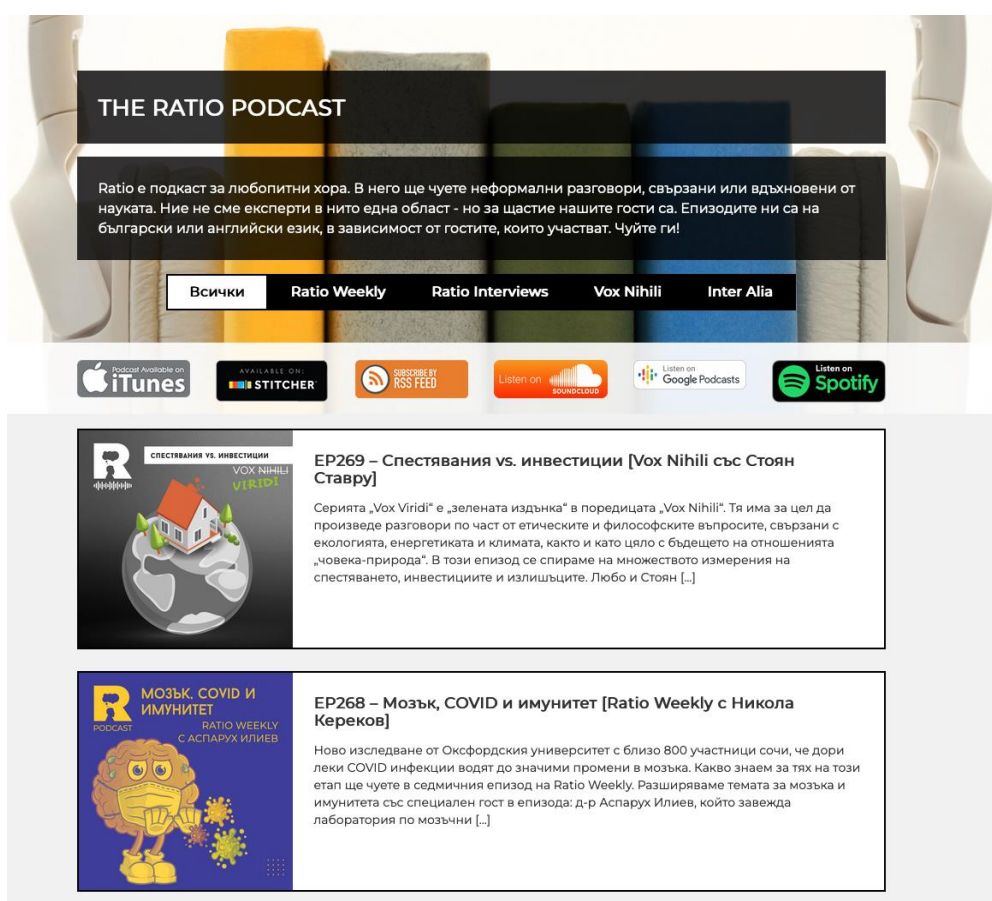
Фигура 5. Кой жанрове са предпочитани в България

Въпреки заявления от слушателите интерес към темите от област „наука“ – на български език няма голямо предлагане. За жалост, подкастите, посветени изцяло и само на темата наука на български език са едва три, поради което съпоставка с резултатите от проучването на МакКензи [3] е, поне на този етап, несъстоятелна.

1. Подкаст „Радио подкаст“

Подкастът към „Радио“ (Фиг. 6) е не само най-популярният подкаст за наука в България, но и един от най-популярните и разпознаваеми подкасти на български език въобще. Стартира през 2017 година. Към февруари 2022 година подкастът е с 259 епизода. Водещите са мъже. Има няколко канала – „Ratio Weekly” с Никола Кереков, „Vox Nihili” със Стоян Ставру, „Ratio Talks” с различни гости и „inter alia” с Васил Лозанов. Епизодите са с продължителност между 15 и 90 минути. Рейтингът на подкаста в Apple Podcasts е 5.0 (от 5.0 възможни), подкрепен от 29 гласа.

Подкастът „Радио“ се създава с най-голяма последователност, по-широк екип, развиват се вътрешни канали и подтеми, използват се професионални визуализации и силно систематичен подход.

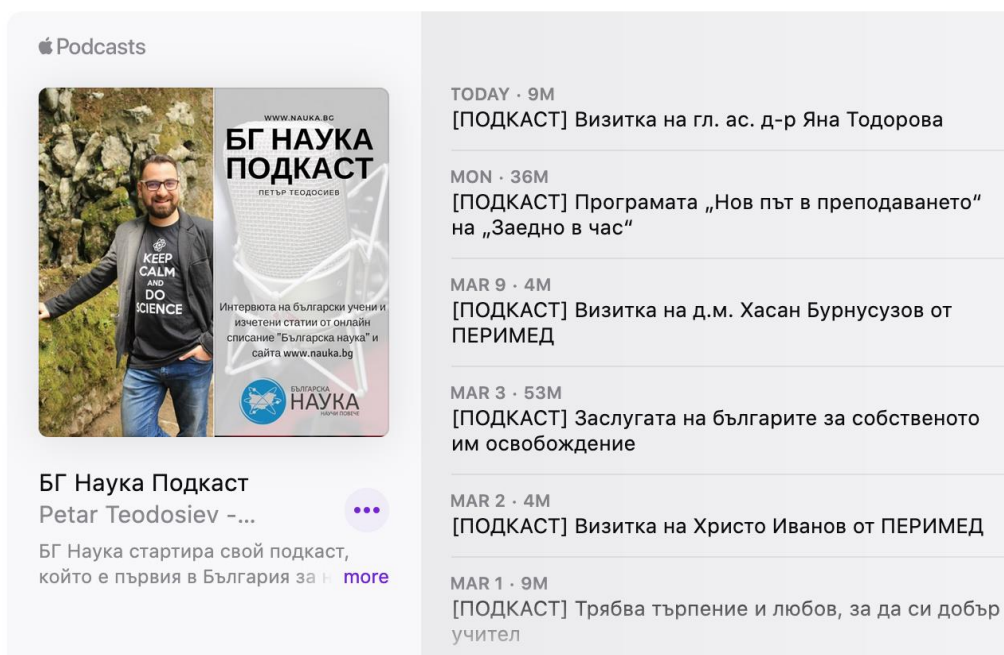

Фигура 6. Сайт на „Радио подкаст“

От проведеното авторско проучване на издаваните подкасти на български език в периода декември 2021 – февруари 2022 година и съставена класация на база свободно посочени любими подкасти, в което са изследвани мненията на 723 респондента, подкастът „Рацио“ е поставен на 7-мо място, което сочи, че е изключително популярен и харесван.

2. Подкаст „Наука.бг“

Подкастът „Наука.бг“ е част от медийния проект за популяризиране на науката „Наука.бг“. Стартира през 2019 година. Към февруари 2022 година има 300 епизода. Водещ е Петър Теодосиев, който издава и сайта и последователно работи за популяризиране на науката в България. Епизодите са между 5 и 30 минути. Рейтингът на подкаста в Apple Podcasts е 4.4 с 9 гласа.

Фигура 7. Екран от сайта на подкаста „БГ Наука“

3. Подкаст „Почти наука“

„Почти наука“ е подкаст от групата на „Сонар Каст“. Водещ е „д-р Бо“ – Божидар Стефанов. Подкастът има едва 29 епизода. Създава се в периода юли 2019 – март 2020. Епизодите са между 15 и 20 минути. Рейтингът на подкаста в Apple Podcasts е 5.0 с 49 гласа.

Има и подкасти, които са посветени на по-широки научни теми, сред които „Регенерати“ и „Анонимните климатици“ на Горичка, посветени на промените в климата, „Анекдоткаст“, „Българска история“ и „The Bulgarian History Podcast“, посветени на историята на България.

Почти Наука || Pochti Nauka
ProCasters

Science
★★★★★ 5.0 • 49 Ratings

[Listen on Apple Podcasts ↗](#)

10 MAR 2020
Науката на Измамите
Хората мамят, учените са хора, следователно учените мал съвети как да излъчват авторитет. Това е Почти Наука. Ако ни гласово съобщение тук: <https://anchor.fm/nauka> Имате и

[▶ PLAY](#) 24 min

4 MAR 2020
Науката на Канибализма
Искам да вечерям с теб отдавна е патентована реплика на разберам повече за истинския канибализъм. И, да, ще раз още много неща. Ще говорим и за златно шампанско, раз

29 episodes

Науката е навсякъде отколо нас и ние я откриваме всеки епизод по нов и забавен начин. Д-р Божидар Стефанов и Ирина Карбанова, която не е доктор, но има въпроси и не се страхува да ги зададе, разказват истории [more](#)

Фиг. 8. Екран с епизодите на „Почти наука“

Много често и популярни подкасти, насочени към широка публика и с политематичен профил, въвеждат сериозните теми за науката и канят учени-говорители, за да разработят задълбочено конкретна научна тема или да приложат научен подход при разгълкуването на обществена тема. Не са малко примерите в това отношение и по-долу са дадени само няколко по-емблематични епизоди:

- „Свърхчовекът с Георги Ненов“ – епизод, посветен на персонализираната медицина и научния подход, който се прилага в медицината – интервю с д-р Росица Кръстева, 16.11.2021,
- „Да обичаш Антарктида – с Деница Апостолова“ в подкаста „Радини вълнения“, епизод от 15.12.2000,
- „Олимпиади за ума с Никола Каравасилев“ в подкаста „Говори Интернет“, епизод от 17.12.2021,
- „За космоса – със Светослав Александров“ в подкаста „2и200“, от 13.02.2022.

4 Основни изводи

Основните изводи от обзора на подкастите в България, посветени на наука и проведено авторско проучване на издаваните подкасти на български език в периода декември 2021 – февруари 2022 година, които могат да се изведат са:

- На български език има качествени подкасти за наука и те са популярни, макар и броят им да е изключително ограничен;
- Трите чисто научни подкаста имат изключително висок рейтинг;
- Създателите и водещите на подкасти за наука в България са само мъже, което затвърждава стигмата, че науката е за мъжете;
- Подкастите за наука са политематични, основно създавани от хора, свързани с науката;
- Трите научни подкаста на български език са насочени към обща публика, липсват специализирани такива към академична научна аудитория, както и насочени към деца и ученици;
- Научните подкасти са независими медийни проекти и за момента научна организация в България не се е ангажирала със създаването на аудио / подкаст съдържание;
- Подкастите за наука у нас разчитат основно на дарения и спонсорства за своята издръжка;
- Интересът към темите за наука е немалък, ако се съди по интензивността на присъствие на научни теми в цялостното съдържание на други типове подкасти.

В последните години развитието на науката и популяризирането на науката вървят ръка за ръка. Търсят се начини науката да достига повече до хората. Подкастите са една от възможностите това да се случва ефективно и модерно. Остава още български учени, научни организации и инициативи да повярват в това и да открият големите възможности за комуникация на науката и през създаване на аудио съдържание за различни публикации и в подкаст формат.

Библиография

- [1] Hammersley, B. (2004). Audible revolution, *The Guardian*, 12 Feb 2004.
- [2] Bonini, T. (2015). The ‘Second Age’ of Podcasting: reframing Podcasting as a New Digital Mass Medium. *Quardens Del CAC*, XVIII, 21–30. https://www.cac.cat/sites/default/files/2019-01/Q41_Bonini_EN_0.pdf.
- [3] MacKenzie, L. (2019). Science podcasts: Analysis of global production and output from 2004 to 2018, *Royal Society Open Science*, 6, Article 180932. DOI: 10.1098/rsos.180932.
- [4] Reporters without borders, 2021 World Press Freedom Index (<https://rsf.org/en/ranking/2021>, 17.02.2022).